

MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA
CENTRUL EDUCAȚIONAL PRO DIDACTICA

CURRICULUM OPȚIONAL PENTRU GIMNAZIU

Titlul disciplinei: EDUCAȚIE PENTRU TOLERANȚĂ

Aria Curriculară: DISCIPLINE SOCIOUMANE

Autori:

Viorica Goraș-Postică, dr. hab. conf. univ.
Tatiana Cartaleanu,, dr. conf. univ.
Olga Cosovan, dr. conf. univ.
Loretta Handrabura, dr. conf. univ.
Rima Bezede
Lia Sclifos, dr.
Serghei Lîsenco,
Nina Uzicov, prof. gr. didactic superior

Chișinău
2015

PRELIMINARII

Reforma educațională urmărește, printre alte obiective importante, formarea de comportamente și atitudini tolerante, pe baza cărora elevii să acționeze cu înțelegere și responsabilitate în diverse circumstanțe ale vieții. Noile educații, promovate cu insistență în ultimul timp, inclusiv grație inițiativei UNESCO, includ și *educația pentru toleranță ca prioritate, paralel cu educația pentru pace și democrație și educația pentru drepturile omului*. Aceste componente însemnate ale educației axiologice au ca scop cunoașterea și respectarea valorilor fundamentale ale societății democratice, dezvoltarea conduitei participative la viața socială, cultivarea păcii și a toleranței etc.

În Concepția Educației din Republica Moldova, printre temeiurile obiectivelor educaționale se evidențiază și formarea capacității de a acționa pe baza tolerării diferențelor, iar la indiciile culturii civice atestăm manifestarea toleranței față de diferențe și a solidarității în viața cotidiană.

Competențele esențiale necesare pentru practicarea cu succes a toleranței, după părerea lui B. Reardon, sînt: a trăi în condițiile diversității; a trata conflictele într-o manieră constructivă; a exercita propria responsabilitate.

Toleranța, ca atitudine și comportament, se învață, se însușește pe bază de modele de la cea mai fragedă vîrstă, școala devenind laboratorul principal pentru practicarea / exersarea acesteia, dar și un agent de integrare socială și un centru cultural al comunității. Afirmăm cu certitudine că pedagogia toleranței este destinată nu doar școlii, ci întregii societăți, această problemă fiind una mondială/globală. Crearea unei societăți, cu adevărat tolerante constituie un ideal educațional internațional. Școala este mica societate, unde ar fi bine să se conștientizeze fenomenul și să se învețe a se practica în multiple împrejurări și relații. Or, sentimentul dat nu se moștenește prin naștere, el se dobîndește prin educație, dar pentru aceasta avem nevoie de un arsenal impunător de cunoștințe și de formarea unei mentalități noi. Principiile de bază pentru practicarea toleranței în școli și, respectiv, pentru edificarea unei pedagogii a toleranței ar fi:

- asumarea de către școală a responsabilității de a educa prin și pentru toleranță;
- abordarea pozitivă a diversității sociale, culturale, etnice, religioase;
- dezvoltarea unui mod pozitiv de a gândi despre ceilalți;
- integrarea educației culturale și interculturale în școală;
- concentrarea permanentă asupra similitudinilor, asupra lucrurilor care ne unesc și ne fac să ne simțim bine împreună;
- combaterea naționalismului și a rasismului
- crearea unei atmosfere pozitive și cooperante în școală

REPERE CONCEPTUALE ALE DISCIPLINEI

A ști să trăiești în condițiile diversității care ne înconjoară reprezintă una dintre cele mai mari provocări, cărora trebuie să le facă societățile în care cresc copiii noștri. Într-o lume în care culturile sînt în contact reciproc și se întrepătrund din ce în ce mai mult, educația trebuie să promoveze, în primul rînd, valorile și competențele indispensabile acelor care învață arta conviețuirii.

Ne propunem:

- să inculcăm copiilor și tinerilor noștri un spirit de deschidere și de înțelegere față de alte popoare, față de diversitatea culturilor și a istoriei lor, față de profundele asemănări care ne apropie și fac din noi, toți împreună, o omenire unică;
- să-i învățăm cît este de important să refuze violența și să adopte mijloace pașnice de soluționare a diferendelor și a conflictelor;
- să educăm generațiilor următoare sentimente de altruism, de deschidere și de respect, față de celălalt, de solidaritate și de participare, bazate pe încrederea în propria lor identitate și pe capacitatea de a recunoaște multiplele aspecte ale personalității umane în contexte culturale și sociale diferite.

Anul 1995 a fost declarat de ONU Anul toleranței. Este foarte important ca fiecare dintre noi să continue să dea un nou sens cuvîntului *toleranță* și să înțeleagă că a noastră capacitate de a recunoaște valoarea fiecărei persoane reprezintă fundamentul etic al păcii, al securității și al dialogului intercultural.

Venirea unui viitor la păcii depinde de acțiunile și de gesturile noastre de fiecare zi. Să practicăm educația pentru toleranță în toate școlile și în comunitățile noastre, acasă și la serviciu, dar, mai ales, în inimile și spiritele noastre.

Toleranța nu este de cît începutul, prima etapă a unui proces mai îndelungat, mai profund de dezvoltare a unei culturi a păcii. Este calitatea esențială minimală a unor relații sociale care refuză violența și constrîngerea. Fără toleranță pacea nu este posibilă. În condițiile toleranței poate fi urmărit procesul de realizare a unei serii de posibilități umane și sociale pozitive, inclusiv evoluția unei culturi a păcii și conviețuirea comunităților care o integrează pe acesta.

Competențe cheie/transversale dezvoltate în cadrul disciplinei

1. Competențe interpersonale, civice, morale;
2. Competențe de a învăța să înveți;
3. Competențe de învățare în limba maternă;
4. Competențe acțional-strategice;
5. Competențe de autocunoaștere și autorealizare;

6. Competențe culturale, interculturale (de a recepta și de a crea valori);

**Competența generală: COMPETENȚA SOCIALĂ DE PRACTICARE A UNUI
COMPORTAMENT ȘI A UNEI ATITUDINI TOLERANTE**

COMPETENȚE SPECIFICE:

- Diagnosticarea comportamentului și a atitudinilor din perspectiva toleranței;
- Manifestarea spiritului toleranței și al culturii păcii;
- Practicarea toleranței în relațiile cotidiene dintre copii, profesori și părinți.

CONȚINUTURI RECOMANDATE

Teme	Număr de ore (orientativ)
Capitolul I Semnificația toleranței și a intoleranței	4
1. Ce înseamnă a fi tolerant? Diagnosticarea toleranței	1
2. Limitele toleranței. Intoleranța	1
3. Semnificația toleranței. Atitudinea ta față de toleranță/intoleranță	1
4. Simptomele intoleranței și comportamentele corespunzătoare. Semnele toleranței	1
Capitolul II Toleranța socială în comunitate	4
5. Toleranța în comunitate. Toleranța ca valoare personală	1
6. Toleranța interpersonală și interetnică în comunitate. Cît de tolerant/tolerantă sînt față de vecinii mei?	1
7. Persoană tolerantă într-o societate tolerantă. Relații Sociale	1
8. Alături împreună. Toleranță în sport	1
Capitolul III Identitate, toleranță interetnică și lingvistică	4
9. Toleranță și identitate. Diversitate versus intoleranță	1

10. Toleranță interetnică. Identitate și globalizare	1
11. Tradiție și inovații onomastice. Toleranță interculturală	1
12. Relații interetnice. Ce știu despre alții? Minoritățile etnice și instruirea în limba maternă	1
Capitolul IV Toleranța interpersonală în școală	3
13. Toleranța interpersonală în școală. Competențe, Conflict, Copereare	1
14. O clasă tolerantă. Toleranța în școală. Dreptul la învățătură	1
15. Toleranța profesor-elev. Formarea atitudinii tolerante și a comportamentului tolerant. Eu și ceilalți în clasa mea	1
Capitolul V toleranța/intoleranța în familie	4
16. Relații părinți – copii. Pericolul maltratării	1
17. Pericolul violenței. Toleranță în familie	1
18. Intoleranța de vîrstă. Relații Bunici – nepoți	1
19. Relația cu rudele. Drepturile copiilor	1
Capitolul VI Rezolvarea conflictelor din perspectiva edificării unor relații tolerante	4
20. Rezolvarea conflictelor. Probleme în relațiile dintre elevi	1
21. Specificul conflictului la diferite etape. Identificarea conflictelor	1
22. Rezolvarea conflictelor. Luarea de decizii	1
23. Comunicarea asertivă	1
Capitolul VII Toleranța de gen	2
24. Atitudinea societății față de femei. Rolurile sociale ale femeii și ale bărbatului	1
25. Drepturile femeilor. Atitudini, valori, instituții, activități. Drepturile bărbaților	1
Capitolul VIII Toleranța interconfesională	1
26. Toleranță religioasă. Toleranța și religiile lumii	1

Capitolul IX Toleranța față de copiii cu dizabilități	2
27. Atitudinea față de persoanele cu dizabilități. Dar nu sîntem toți la fel!	1
28. Toleranța față de copiii cu dizabilități. Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Să-i ajutăm pe cei mai triști ca noi	1
Capitolul X Toleranța și cultura politică	2
29. Cultura politică. Toleranța politică	1
30. Majoritatea politică și opoziția. Discriminare pozitivă	1
Capitolul XI Diversitatea și toleranța față de refugiați	3
31. Educația toleranței față de refugiați. Eu și ceilalți	1
32. Eu și refugiații. Să acceptăm diversitatea. Toleranță și responsabilitate. Educația toleranței prin cunoaștere și informare.	1
33. Eu și ceilalți. Relații și atitudini	1
Capitolul XII Toleranță și schimbarea atitudinilor și comportamentelor	1
34. Toleranță și egalitate. Cultura păcii. Programul schimbării	1

SUGESTII METODOLOGICE

Avînd caracter informativ și formativ, disciplina se axează pe situații concrete de învățare, cu exemple din mediul familial, școlar, social și conțin diverse forme de activitate individuală, în perechi și în grup, inclusiv tehnici interactive de dezvoltare a gândirii critice, structurate pe etapele-cadru: evocare, realizare a sensului și reflecție, extensie.

Profesorului îi va reveni rolul moderator, facilitator, avînd libertatea de a alege metodele în funcție de opțiunile elevilor, potrivite pentru o activitate sau alta. Fiecare temă poate fi utilizată ca un subiect aparte, în funcție de preferințele și opțiunile elevilor și ale cadrelor didactice.

Sugerăm prevalarea ludicului, a energizantelor și a diferitor tehnici de socializare a copiilor, așa încât comportamentul tolerant să fie însușit în mod firesc, cu extrapolare în multiple contexte de viață.

Cadrul ERRE, propus contribuie la sporirea calității procesului de învățare. Experiența a demonstrat că sunt aspecte care pot fi îmbunătățite. Una din ele ține de o nouă etapă – *EXTINDEREA*, care deja s-a încetățenit parțial în mediul profesoral avangardist din lume și din Republica Moldova. Proiectarea extinderii de către profesori contribuie substanțial la îmbunătățirea calității predării, dar a influențat puțin conștientizarea de către elevi a modelelor proprii de învățare.

În așa fel, etapele ERRE este suplimentate cu 6 pași exprimați în sarcini propuse elevului:

1. *Implică-te!* (EVOCARE)
2. *Informează-te!* (REALIZAREA SENSULUI)
3. *Procesează informația!* (REALIZAREA SENSULUI)
4. *Comunică și decide!* (REFLECȚIE)
5. *Apreciază!* (REFLECȚIE)
6. *Acționează!* (EXTINDERE)

La etapa de EVOCARE una din cele mai importante sarcini pentru profesor este de a implica elevul atât la nivel de acțiune cât și la nivel de gândire. Implicarea activă este un context favorabil pentru valorificarea experienței anterioare a elevului, identificarea necesităților în raport cu ceea ce urmează să învețe și, în baza lor, motivarea intrinsecă și extrinsecă pentru învățare. Iată de ce se propun la fiecare oră sarcini pentru pasul *Implică-te!*

REALIZAREA SENSULUI ține de lucrul cu informația nouă. Transmiterea, explicarea informației noi nu asigură pe deplin înțelegerea ei de către elev. În acest sens este important să se mențină implicarea prin sarcini care ar facilita contactul cu informația nouă și prelucrarea ei. Astfel la această etapă elevii vor avea sarcini ce țin de *Informează-te!* (prin lectură, ascultare activă) și sarcini ce țin de *Procesează informația!* (reproducerea, traducerea, interpretarea, aplicarea, analiza materialului nou).

REFLECȚIA este o etapă foarte importantă în învățare, fiind axată pe formarea atitudinilor, ceea ce condiționează schimbări comportamentale. La această etapă elevilor li se propun sarcini pornind de la 2 caracteristici importante ale reflecției în procesul de învățare:

- menținerea implicării prin schimb sănătos de idei și aceasta se asigură prin pasul *Comunică și decide!* (în unele situații acest pas este aplicat și la etapa de realizare a sensului);

- formarea și exprimarea atitudinilor care facilitează restructurarea schemelor cognitive inițiale prin pasul *Apreciază!*, pregătind elevii pentru noi abordări comportamentale.

În cazul când procesul de învățare se finalizează aici există riscul că modelul comportamental neexercitat va fi uitat și nu va deveni o reacție firească a elevului în alte contexte, cu alte cuvinte nu se va transforma în competență. Pentru a minimaliza acest risc se propune etapa de EXTINDERE și sarcinile ce țin de *Acționează!*. Astfel, elevul are posibilitatea de face un transfer de cunoaștere și a aplica cele însușite la ore în situații de integrare autentice, dezvoltându-și competențe, care devin pe parcurs modele comportamentale obișnuite.

Elevul care învață în baza metodologiei propuse își conturează un stil propriu de învățare care îl ajută să atingă noi performanțe.

Procesul de învățare este mai bine înțeles de către elev și el are șansa de a fi realmente un partener adevărat pentru profesor, acceptându-l și el ca partener. Cu alte cuvinte, centrarea pe elev se produce inclusiv la nivel metodologic, ceea ce este deosebit de important, inclusiv în educarea toleranței.

BIBLIOGRAFIE

- 1 Caragea, A., *Pagini de istorie ascunsă*, Chișinău, Cartier, 2004.
- 2 Cornelius, H., Faire, Sh., *Știința rezolvării în conflicte*, București, 1996.
- 3 Cuznețov, L., *Etica educației familiale*, Editura ASEM, Chișinău, 2010.
- 4 Cuznețov, L., *Dimensiuni psihopedagogice și etice ale parteneriatului educațional*, Editura UPS „I. Creangă”, Chișinău, 2000.
- 5 De Visscher P., Neculau A. (coordonatori), *Dinamica grupurilor*, Iași, Polirom, 2011
- 6 Kelly, M.R. ș.a., *Gen, globalizare și democratizare*, Iași, Polirom, 2002.
- 7 Parlicov, E., Uzicov, N. ș.a., *Cunoașterea drepturilor refugiaților pentru educația toleranței*, Chișinău, 2003.
- 8 Reardon, B., A., *Toleranța – calea spre pace*, Arc, Chișinău 2004.
- 9 Stoica-Constantin, A., Neculau, A., *Psihosociologia rezolvării conflictului*, Iași, Polirom, 2002.
- 10 Ștefănescu, Doina-Olga, *Dilema de gen a educației*, Polirom, Iași, 2008.

- 11 Educația interculturală în Republica Moldova, coord. Viorica Goraș-Postică, seria PLURALIA, C. E. PRO DIDACTICA, Arc, Chișinău, 2004.
- 12 *Educarea în spiritul toleranței*, Gunivas, Chișinău, 2004.
- 13 *Egalitatea genurilor în Republica Moldova (viziunea liderilor), Studiu sociologic*, Pontos, Chișinău, 2002.
- 14 *Educație pentru toleranță* în: *Didactica Pro...*, revistă de teorie și practică educațională, nr.4 (26), octombrie, 2004.
- 15 *Educație pentru toleranță*, supliment al revistei de teorie și practică educațională *Didactica Pro...*, 2004.
- 16 Магдер, Т., Составитель, *Холокост: в помощь преподавателю истории, Ассоциация Еврейских Организаций и общин Р. Молдова*, Chișinău, Pontos, 2013

***Suportul didactic al disciplinei se focusează pe auxiliarul didactic „Educație pentru toleranță”, editat de Centrul Educațional PRO DIDACTICA în 2005.**